

YENİ BULGULAR IŞIĞINDA İZMİR KESTANEPAZARI CAMİİ

İZMİR KESTANEPAZARI MOSQUE IN THE LIGHT OF NEW FINDINGS

Melike YURDAGÜL*

Şakir ÇAKMAK**

ÖZ

1426 yılında kesin olarak Osmanlı topraklarına katılan İzmir kenti 1480 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Liman/Aşağı Kale'yi ihya ettirmesi ile daha korunaklı bir çehre kazanmıştır. 17. yüzyıldan itibaren coğrafi konumu ve dönemin siyasi politikaları gereği önemli bir liman ticareti merkezi haline gelen kentte Liman Kale'nin gerisinde kalan Kemeraltı Çarşısı'nın mimari dokusu bu doğrultuda gelişmiştir. Gelişen ticari faaliyetlere bağlı olarak inşa edilen dükkân, depo ve hanların çevresine konumlandırılan İslami ibadet yapıları da çarşı bölgesinin simgeleri haline gelmiştir. Makalemizin özünü oluşturan Kestanepazarı Camii tarihi çarşı bölgesinde, doldurulan eski iç liman yayı üzerinde yer almaktadır. Bulunduğu ticari dokuya paralel olarak dükkân ve depolardan oluşan bir zemin kat üzerinde yükselen fevkani kuruluşlu yapı, geçirdiği farklı inşa evreleri ile günümüze ulaşmıştır. Önceleri burada yer alan Kızıl İbrahim Mescidi kapasite bakımından yetersiz geldiği gerekçesi ile 1730 yılında Eminzâde Hacı Ahmet Ağa tarafından genişletmek suretiyle yenilenmiş, ancak bu yapı 1868 depreminde zarar gördüğü için Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi tarafından aynı yıl onarılarak plan şeması itibarıyla günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur. Yapıya ilişkin kaynaklarda Eminzâde Hacı Ahmet Ağa tarafından inşa ettirilen yapının görünümüne ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Ancak dijital arşivlerden elde edilen fotoğraflar yapının 1730 yılında Eminzâde Hacı Ahmet Ağa döneminde kazanmış olduğu mimari kuruluşu yansıtmaması bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu fotoğraflar üzerinden Kestanepazarı Camii'nin 1868 yılı öncesindeki görünümü ilk kez yayınıımızda irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kemeraltı, Kestanepazarı Camii, Kızıl İbrahim Mescidi, Eminzâde Hacı Ahmet Ağa, Fevkani.

ABSTRACT

The city of İzmir, which was definitely annexed to the Ottoman lands in 1426, gained a more sheltered appearance when Fatih Sultan Mehmet renovated the Port/Lower Castle in 1480. In the city, which has become an important port trade center since the

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6009-4764> ♦ E-mail: melikeyurdagul97@gmail.com

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7317-3023> ♦ E-mail: sakircakmak@gmail.com

17th century due to its geographical location and the political policies of the period, the architectural texture of the Kemeraltı bazaar, located behind Liman Kale, has developed accordingly. Islamic worship buildings positioned around the shops, warehouses and inns built due to developing commercial activities have also become symbols of the bazaar region.

Some of the religious buildings have designs called fevkani, with commercial units on the lower floor and places of worship on the upper floor. In the designs in question, the income of the shops belonging to the mosque foundation was allocated to the expenses of the building and the benefits of the existing commercial tissue were benefited. The supremely established Kestanepazari Mosque, located on the border of the old inner port, has created an organic bond with trade with its warehouses and shops on the lower floor.

Kestanepazari Mosque, which constitutes the essence of our article, is located in the historical bazaar area, on the old inner harbor arc. The supremely established building, which rises on a lower floor consisting of shops and warehouses in parallel with the commercial texture in which it is located, has survived to the present day with the different construction phases it has gone through. The Kızıl İbrahim Mosque, which was previously located here, was renovated by expanding it in 1730 by Eminzâde Hacı Ahmet Agha on the grounds that it was insufficient in terms of capacity, but since this structure was damaged in the 1868 earthquake, it was repaired by the Egyptian Hacı Hüseyin Nuri Efendi in the same year and gained its current appearance in terms of the plan scheme. In the sources related to the building, there is no information about the appearance of the building built by Eminzâde Hacı Ahmet Agha. However, the photos in digital archives is the important in that it reflects the architectural establishment that the structure gained in 1730. The construction phases of the Kestanepazari Mosque will be evaluated comprehensively in the light of the photographs dated to different periods, the earliest of which is from 1862. Based on these photographs, the construction stages of the building are included in our publication for the first time. Therefore, with these data included in our study for the first time, it is aimed to fill the gap in the literature regarding the historical process of the building.

Kestanepazari Mosque, which has a striking appearance in Kemeraltı bazaar with its architectural foundation and facade design, was damaged in the Izmir earthquake of October 30, 2020. Restoration work in the building continues.

Keywords: *Kemeraltı, Kestanepazari Mosque, Kızıl İbrahim Masjid, Eminzâde Hacı Ahmet Agha, Fevkani.*

Giriş

1426 yılında Aydın Sancağı'na bağlı bir kaza merkezi olan İzmir kenti 1480 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Liman Kale'nin yeniden inşa edilmesiyle kimliğini kazanmaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren canlanmaya başlayan ticari yaşam 17. yüzyıldan itibaren doruk noktasına ulaşmış ve İzmir Doğu Akdeniz'in en önemli liman kentlerinden biri haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti 16. yüzyıldan itibaren Ege ve Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmaya başlamıştır. İpek Yolu'nun hem coğrafi keşifler hem de Osmanlı-İran savaşları sebebi ile önemini ve emniyetini yitirmesi üzerine doğudan gelen mallar doğrudan İzmir limanına gönderilmeye başlanmıştır¹. Coğrafi konumunun avantajları ile 16. yüzyıldan itibaren canlanmaya başlayan ticari yaşam politik gelişmelerin de etkisiyle İzmir limanını çekim alanı haline getirmiştir. 17. yüzyıldan itibaren dış ticaret merkezi olarak Batı Anadolu'nun en önemli noktalarından biri haline gelen kentte Osmanlı Devleti'nin benimsediği ticaret politikası da destekleyici olmuştur². Bu dönemde limana demirleyen gemilerin emniyeti için Sancak Kale, gerekli diğer altyapı için depolar, gümrük binaları, rıhtım ve hanlar inşa edilmiştir³. Yoğunlaşan ticari faaliyetlere bağlı olarak büyütülmesi gereken iç liman, mevcut yapılaşmadan dolayı geriye doğru genişleme imkânı bulamamış, bunun üzerine denizden doldurulan alan kullanılmaya başlanmıştır. İç limanın 1765 yılından itibaren bataklığa dönüştüğü, 1830-1835 yılları arasında ise tamamen doldurulduğu bilinmektedir⁴.

17. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Kemeraltı bölgesinde ticari dokunun asal yapıları olan dükkân, depo ve hanların yanı sıra çok sayıda cami de inşa edilmiştir. Söz konusu çarşı camileri eski iç liman yayı üzerine konumlandırılmışlardır. Bir kısmı fevkani olarak inşa edilen bu yapılar, ticari yaşamın yoğun olduğu Kemeraltı'nda zaman ve konum bakımından erişilebilirliği rahat birer ibadet mekânı oluşturmalarının yanı sıra, inşa edildikleri bölgeyi bir çekim alanı haline getirmiş ve zemin katları ticari birimlere ayrılarak çevrelerindeki ticari kurguyla bütünleşmişlerdir. Çoğunlukla cami vakıflarına ait olan bu dükkân ve depolardan elde edilen gelirler yapının masrafları ve görevlilerin ödenekleri için kullanılmıştır. Ayrıca yapılaşmanın yoğun olduğu çarşı bölgesinde, ibadet mekânı ile ona gelir sağlayan ticari yapıları aynı alanda inşa etmek olası bir parselasyon sorununun da rasyonel şekilde çözüldüğünü göstermektedir. Dükkân ve depolardan meydana gelen bir zemin kat üzerinde yer alan Kestanepazarı Camii de hem ticari kurgusu hem cephe tasarımıyla çarşı içinde özel bir yer tutmaktadır.

Kestanepazarı Camii'nin Mimari Özellikleri

Konak (Ahmetağa) Mahallesi, 872. Sokak'ta yer alan yapı, tapunun 44 pafta, 276 ada, 69 parselinde kayıtlıdır. Fevkani kuruluşlu Kestanepazarı Camii, dükkân ve

1 Demirbaş, 2009, 61.

2 Kütükoğlu, 2000, 39.

3 Frangakis-Syrett, 2006, 21.

4 Ersoy, 1991, 55; Sedes, 1991, 180.

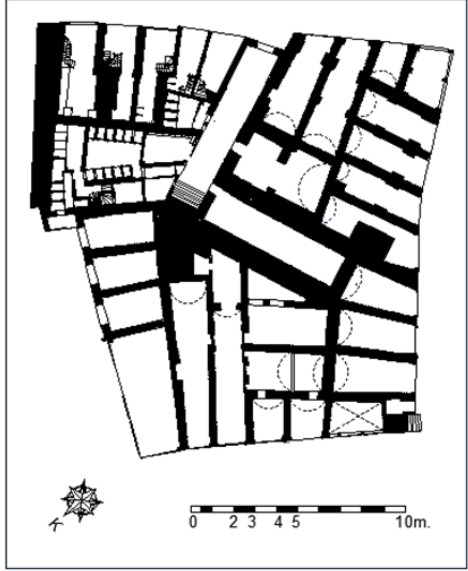
depolardan meydana gelen bir zemin kat üzerinde yükselmektedir. Avlu işlevi gören geniş bir platforma konumlandırılan yapı merkezi planlı bir harim, kuzeyinde üç birimli son cemaat yeri, kuzeybatı köşesinde bir minare, avlunun batısında Kuran kursu olarak kullanılan iki birim ve avlu dışında 873. Sokak üzerindeki bir şadırvandan meydana gelmektedir. 30 Ekim 2020 depreminde hasar alan yapıda 2024 yılı itibarıyla restorasyon çalışmalarına başlanmıştır.

Kestanepazarı Camii'nin zemin katında dükkân ve depolardan meydana gelen ticari birimler ve ıslak hacimler yer almaktadır. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan zemin katta dükkanlar sokaklara cephe verecek şekilde düzenlenmiştir. Avluya güney yönden ulaşım sağlayan, 872. Sokak üzerindeki girişin doğusunda ıslak hacimler, batısında ise depolar bulunmaktadır. Yapının avlusuna kuzey yönden çıkış sağlayan merdivenin doğusunda yer alan çapraz tonozla örtülü birim trafo olarak kullanılmaktadır. Zemin kattaki birimlerin bir kısmının üzeri yuvarlak kemerli beşik tonozla, bir kısmı ise düz tavanla örtülmüştür. (Şek. 1)

Kestanepazarı Camii'nin avlusuna güneydoğu ve kuzeybatı köşelerde yer alan merdivenlerle ulaşılmaktadır. İnşa malzemesi kaba yonu taş ve tuğla olan yapının cepheleri sıvanmış, kemerler, plasterler ve pencere çevreleri düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır. Yapının güney, doğu ve batı cephelerinin orta kısmı, merkezi kubbeyi çevreleyen beşik tonozların cepheye yansıtılmasıyla elde edilen profilli yuvarlak kemerlerle sonlanmaktadır. (Fot. 1) Bu kemerler beden duvarı seviyesini aşan tasarımıyla yapının çarşı içerisindeki görsel algısını güçlendirmektedir. Söz konusu tasarım kuzey cephede son cemaat yeri kubbelerinin varlığından dolayı algılanamamaktadır.

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan minareye giriş avludan, beş basamaklı bir merdivenle sağlanmaktadır. İnşa malzemesi düzgün kesme taş olan minarenin dikdörtgen kesitli kaidesi caminin beden duvarı boyunca yükselmektedir. Beden duvarını sonlandıran silme dizileri tarafından çevrelenen kaide çokgen kesitli pabuç bölümü ile gövdeye bağlanmaktadır. Silindir kesitli gövde tek şerefelidir. Petek kısmı kurşun kaplı konik bir külahla örtülmüştür.

Kestanepazarı Camii'nin son cemaat yerine giriş kuzey cephesindeki altışar basamaklı üç kollu merdivenle sağlanmaktadır. Üç yuvarlak kemer gözüyle avluya açılan son cemaat yeri camekanlarla kapatılmıştır. Doğu ve batı cephelerinde altta yuvarlak ke-

Şekil 1: Kestanepazarı Camii zemin kat plan şeması. (V.G.M. Arşivi'nden işlenerek.)

Fotoğraf 1:

Kestanepazarı Camii,
güneydoğu yönünden
görünüm.

merli, üstte rozet olmak üzere birer pencere vardır. Üzeri eş büyüklükteki üç kubbe ile örtülen son cemaat yerinde kubbeler birbirine yuvarlak kemerlerle bağlanan kompozit başlıklı sütunlarla taşınmaktadır. Giriş açıklığı eksenindeki kubbenin göbeğinde alçıdan yapılmış küçük çiçek ve kıvrım dallar yer almakta, bu kompozisyonun dört köşesinde beş köşeli birer yıldız bulunmaktadır.

Harime giriş son cemaat yerinin güney duvarı üzerindeki yuvarlak kemerli açıklıktan sağlanmaktadır. Profilli başlıklara sahip ikişer plâsterle sınırlandırılan dikdörtgen çerçeveli açıklığın kemer örgüsünde çift renkli taşlar kullanılmıştır. Kemeri sınırlandıran çerçeve, yüzeyleri akantus yaprağı kabartmaları ile bezenmiş konsolların taşıdığı bir sıra yumurta dizisi ile sonlanmaktadır. Çerçeve üzerinde Tevbe Suresi'nin 18. ayetinin işlendiği sütlüs hatlı mermer pano yer almaktadır. Edward Falkener'in gravüründe Selçuk İsa Bey Camii'nin avlu kuzey kapısı üzerinde yer aldığı görülen ayet panosunun 1870'lere kadar burada kaldığı, daha sonra Kestanepazarı Camii'ne getirildiği bilinmektedir⁵. (Res. 1, Fot. 2)

Resim 1: E. Falkener, Selçuk İsa Bey Camii avlu kuzey kapısında yer alan ayet panosu, Ephesus and the Temple of Diana, 1862. (Bk. [Archive.org](https://www.archive.org))

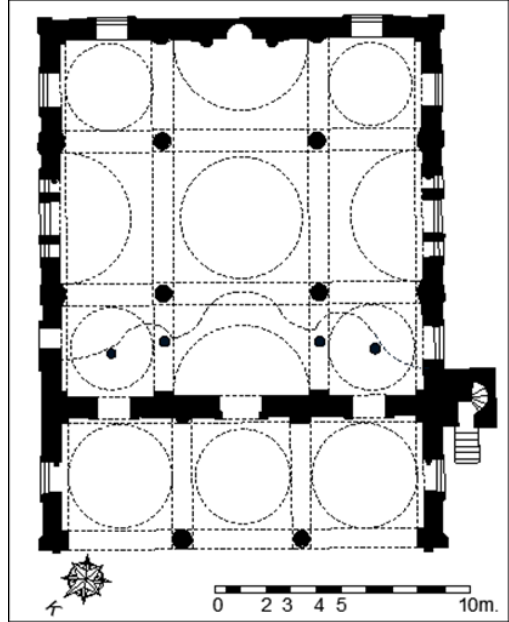
⁵ Kalfazâde, 1995, 129; Kuyulu Ersoy, 2013, 120.

Fotoğraf 2: Harim giriş açıklığı üzerindeki ayet panosu.

Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan Kestanepezari Camii'nde dördü serbest, sekizi beden duvarlarına gömülü olmak üzere toplam on iki desteğin meydana getirdiği bir strüktür oluşturulmuştur. Desteklerin harim kuzey duvarı içinde kalanları dikdörtgen kesitli, diğerleri ise silindirik kesitlidir. Dört serbest destek tarafından taşınan merkezi kubbe ana eksenlerde yuvarlak kemerli beşik tonozlarla çevrelenmiş, duvar içlerindeki desteklerden serbest desteklere atılan kemerlerin meydana getirdiği köşe birimler ise birer küçük kubbeyle örtülmüştür. Yapı plan tasarımı itibariyle Orta Bizans döneminin karakteristiği haline gelen kapalı Yunan haçı plan şemasını anımsatmaktadır. (Şek. 2)

Harim kuzey duvarı boyunca uzanan kadınlar mahfiline kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde yer alan spiral

Şekil 2: Kestanepezari Camii harim plan şeması. (V.G.M. Arşivi'nden işlenerek.)

formlu merdivenlerle ulaşılmaktadır. İnşa malzemesi ahşap olan mahfilin korkulukları iç ve dış bükey kavisli olarak düzenlenmiş ve yüzeylerinde ajur tekniği ile süslemeler oluşturulmuştur. İbadet mekanının ışık ihtiyacını karşılayan pencereler dilimli, yuvarlak kemerli, sivri kemerli ve rozet pencereler formundadır. Yapının cephelerinden taşıntı yapan yuvarlak kemerlerin içerisinde iç içe geçmiş iki yuvarlak kemerli pencere, altında ise ortadaki dilimli, yanındakiler sivri kemerli olmak üzere üçlü pencere grupları görülmektedir. Üçlü pencere düzenlemesi güney cephede mihrap nişinden dolayı kurgulanamamış, bu bölümdeki kemerlerin araları örülerek kapatılmıştır. Bunların dışında harimin dört cephesinde alt sırada ikişer yuvarlak kemerli, üst kat seviyesinde ise ikişer rozet pencereye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye ek olarak kuzey cephede harim giriş açıklığı üzerinde yuvarlak kemerli bir mükebbire penceresi yer almaktadır.

Kestanepazarı Camii'nin süslemeleri mermer ve alçıdır. Mihrap nişi, minber, vaaz kürsüsü ve serbest taşıyıcıların başlıklarında mermer, mihrap tepeliği, merkezi kubbe göbeği ve gömme sütunların başlıklarında alçı süslemeye yer verilmiştir.

Harim güney duvarının merkezinde yer alan mihrap nişi dikdörtgen çerçevelidir. Çerçevenin iki yanında üst üste yerleştirilmiş birer sütunçe ve gövdeleri yivli birer plaster bulunmaktadır. Silindir kesitli sütunçelerin başlıkları altta iyon, üstte dor nizamındadır. Mihrap nişinin mukarnas kavsarasının Selçuk İsa Bey Camii'nden getirildiği bilinmektedir⁶. Kavsarayı sınırlandıran sivri kemerin yüzeyinde palmet ve rumilerden meydana gelen girift bitkisel süslemeler görülmektedir. Profilli bir saçakla sonlanan mihrap çerçevesi üzerinde, iki yanında birer plaster bulunan üç satırlık sülüs ayet panosu yer almaktadır. Panoya Âl-î İmran Suresi'nin 39. ayeti ve Bakara Suresi'nin 144. ayeti işlenmiştir. Ayet panosu üzerinde alçıdan yapılmış tepelik yer almaktadır. Tepeliğin merkezinde içinde üzüm salkımları bulunan bir sepet yer almakta ve natüralist üsluptaki kıvrım dallara sahip çiçek motifleriyle çevrelenmektedir.

Yapının minberinde siyah, beyaz ve kırmızı renkli mermerler kullanılmıştır. Silme sıraları ile çevrelenen yan aynalıkların yüzeyinde süsleme unsuru bulunmamaktadır. Geçit kısmının yuvarlak kemeri kıvrımlı bir perde motifi ile çevrelenmiştir. Üst kısmında kabartma tekniği ile yapılmış bir akantus motifi yer almaktadır. Kompozit başlıklı birer sütunçe ile taşınan minber giriş açıklığı da yuvarlak kemerlidir. Kemerin çevresinde geçit kısmında olduğu gibi kıvrımlı bir perde motifi görülmektedir. Uçları volütlerle sonlanan kıvrımlar ve yelpaze formu bir tepelik minber giriş açıklığını taçlandırmaktadır. Mihrap köşkünün kaş kemeri kırmızı renkli, kompozit başlıklı silindir kesitli dört sütunçe ile taşınmaktadır. Silme dizileri ile sonlanan köşk kısmı kıvrımlar ve dilimli çiçeklerden meydana gelen bir kompozisyonla sonlandırılmıştır⁷. (Fot. 3)

Mermerden inşa edilen vaaz kürsüsü silindir kesitli bir altlık üzerine oturtulmuştur. Merdiven ve köşk korkulukları sade bir düzenlemeye sahip olmakla birlikte merdiven başlangıcında uçları volütlü bir yaprak motifine yer verilmiştir.

6 Ogan, 1956, 79; Kalfazâde, 1995, 126.

7 Bayrakal, 2004, 27.

Yapıdaki serbest ve duvar içlerine gömülü taşıyıcıların başlıkları kompozit düzendedir. Merkezi kubbenin göbeği alçıdan yapılmış beş kollu bir yıldız ve bunu çevreleyen küçük çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir⁸. Diğer örtü elemanları içerisinde süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Yapının şadırvanı 873. Sokak üzerinde yer almaktadır. Müstakil bir tapu kaydı bulunmayan şadırvanın ilk olarak kim tarafından ve ne zaman inşa ettirildiği bilinmemekle birlikte cephelerinde 1894-1895 ve 1923 yıllarına tarihlendirilen iki adet onarım kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerden ilki şu şekildedir:

“İş bu eser-i hayr sinîn-i vefreden-beri harab ve mu’attal iken her Dürlü terakkîyât ve ihyâ-yı hayrât ve müberrât husûsunda a’sâr-ı Sâlifeye gıpta-bahş olan Gaziy-i bi-meydanî (Sultan Abdülhamid Hân-ı Sâni) hazretlerinin ahd-i hümayûnlarında Tecdîden inşâ ve ihyâ kılınmıştır. Sene 1312⁹”

Diğer kitabe ise şu şekildedir:

“Karaburunlu-zâde es-Seyid Hacı İbrahim Ağa vakfından Olub evlâdından mütevelliyesi (Hasnâ Hanım) ve kaymakamı da’vâ-vekîli (İbrahim Edhem Bey) Ma’rifetleriyle ta’mîr edilmiştir. 1 Ramazan sene 1341¹⁰”

Buna göre 1312/1894-1895 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından yeniden inşa ettirilen şadırvan, 1 Ramazan 1341/17 Nisan 1923’te ise Karaburunluzâde es-Seyid el hac İbrahim Ağa bin Hacı Ahmed Ağa tarafından tamir ettirilmiştir.

Sekizgen planlı olan şadırvanın inşa malzemesi mermerdir. Cepheleri oldukça sade bir tasarıma sahiptir. Üzeri içten sekizgen kasnaklı piramidal bir külahla, dıştan soğanvari form verilmiş demir parmaklıkla örtülmüştür. (Fot. 4)

Fotoğraf 3: Mihrap ve minber.

8 Bulut, 1996, 6.

9 Aktepe, 2003, 193.

10 Aktepe, 2003, 193.

Fotoğraf 4:
Kestanepazarı Camii
şadırvanı.

Kestanepazarı Camii'nin Banisine İlişkin Bulgular ve İnşa Süreci

Kestanepazarı Camii hakkında bilgi veren kaynaklarda yapının inşa tarihi Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine dayanılarak 1078/1667-1668 olarak verilmektedir¹¹. Ancak seyyahın "...Limanın karşı tarafında Yeni Pazar başında Ahmet Ağa Camii¹²" olarak bahsettiği ve inşa kitabesini aktardığı yapının aslında Kemeraltı Camii olduğu ve verdiği bilgilerin günümüze kadar hatalı bir şekilde Kestanepazarı Camii'ne mâl edildiği anlaşılmıştır¹³.

Kestanepazarı Camii'nin ilk olarak kim tarafından ve ne zaman inşa ettirildiğine dair net bir veri mevcut değildir. Osmanlı arşivlerinde yapıya ilişkin bilgi veren en erken tarihli belge 10 Cemaziyelevvel 1115/21 Eylül 1703'e aittir. Bu belgede Kestanepazarı Camii'nin yerinde önceleri Kızıl İbrahim Mescidi adında bir yapının yer aldığı belirtilmekte, cemaatin çok olduğu ve yakınlarında cami bulunmadığı için mescidin camiye dönüştürülmesi talep edilmektedir¹⁴." Ancak 3 Muharrem 1118/17 Nisan 1706¹⁵ ve 27 Zilkade 1127/24 Kasım 1715¹⁶ tarihli belgelerde yapıdan halen Kızıl İbrahim Mescidi olarak bahsedilmesi, söz konusu dönüşümün henüz yapılmadığını göstermektedir.

11 Aktepe, 2003, 36.

12 Evliya Çelebi, 2011, 104.

13 Serçe & Yurdakul, 2020, 46,54; Gürbıyık & Yurdagül & Çiğit, 2023, 39; Yurdagül, 2023, 83; Çakmak, 2024, 169.

14 BOA., İE.EV., 45/5085.

15 BOA., İE.EV., 40/4627.

16 BOA., İE.EV., 54/5950.

9 Ramazan 1142/28 Mart 1730 tarihli belgeden, Eminzâde Hacı Ahmet Ağa'nın harap durumda olan Kızıl İbrahim Mescidi'ni tamir ettirdiği, genişlettiği ve minber eklediği öğrenilmektedir¹⁷. Bu durum 1703 tarihli belgedeki mescidin camiye dönüştürülmesi talebinin uzun bir süreçten sonra 1730 yılında çözüme kavuşturulduğunu göstermektedir.

23 Zilkade 1143/30 Mayıs 1731 tarihli bir belgede de Şaban 1141/ Mart 1729 yılında Kızıl İbrahim Mescidi'nin tevliyetinin Hacı Mehmet Halife'den Eminzâde Hacı Ahmet Ağa'ya geçtiği belirtilmekte ve aynı belgede harap durumda olan Kızıl İbrahim Mescidi'nin yerine yeni mescit inşa edilmesinden söz edilmektedir¹⁸. 1729 tarihli arşiv belgesinde vakfın tevliyetinin Eminzâde Hacı Ahmet Ağa'ya geçtiği görülse de Kızıl İbrahim Vakfı'nın oldukça uzun bir süre daha varlığını muhafaza ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim 29 Zilhicce 1178/19 Haziran 1765¹⁹ tarihli belgede Kızıl İbrahim Mescidi Vakfı'nın halen mevcut olduğu belirtilmektedir. Ancak 29 Zilhicce 1181/17 Mayıs 1768 tarihli belgede²⁰ artık Eminzâde Ahmet Ağa Evkafı ibaresi yer almaktadır. Bu dönemden sonraki belgelerde Kızıl İbrahim Vakfı'na rastlanmamaktadır. Bu durum vakıf işlemlerinin uzun bir süreç sonunda Eminzâde'ye geçtiğine işaret etmektedir.

9 Recep 1206/3 Mart 1792 tarihli belgede “İzmir’de Kestanepazarı’nda Eminzâde Camii’nde Osman Ağa Medresesi’ne müderris tayini”²¹ ifadesi yapının bir medresesi olduğunu açıkça göstermektedir. Ancak bahsi geçen medreseye ilişkin başka herhangi bir bilgi mevcut değildir. Belgedeki ifadeden caminin bünyesinde olduğu anlaşılan medresenin bugün Kuran kursu olarak kullanılan birimlerin bulunduğu yerde olabileceği akla gelmektedir.

1730 yılında Kızıl İbrahim Mescidi'nin yerinde Kestanepazarı Camii'ni inşa ettiren Eminzâde Hacı Ahmet Ağa İzmir doğumludur. Osmanlı Devleti’nde silahtar ağa, İstanbul gümrükçüsü, baruthane nazırı, darphane ve tersane eminliği gibi çeşitli görevler almıştır. 1134/1721-1722’de İstanbul-Üsküdar’da Ahmediye Külliyesi’ni yaptıran Eminzâde'nin 1143/1730 tarihli mezarı da külliyenin haziresinde yer almaktadır²². Ayrıca Yunanistan Karaferye’deki Medrese Camii'nin de Eminzâde Ahmet Ağa baniliğinde inşa edildiği bilinmektedir²³. (Fot. 5-6) Bunların yanı sıra 29 Şevval 1262/20 Ekim 1846’ya ait bir arşiv belgesinde “...Eminzâde el-Hac Ahmed Efendi Tabhanesi (Kestanepazarı, İzmir)”²⁴ şeklinde bir ifade yer alsa da konumu ve diğer ayrıntılarına yer verilmemiştir.

17 BOA., C.EV., 109/5450.

18 BOA., C.EV., 132/6562.

19 BOA., AE.SMST.III., 271/21708.

20 BOA., AE.SMST.III., 28/1929.

21 BOA., C.MF., 64/3189.

22 Gündoğdu, 2016, 34-35.

23 İnşa kitabesi mevcut olmayan yapının vakfiyesine göre 1128/1716 yılından önce yaptırıldığı öğrenilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Konuk, 2010, 116-118.

24 BOA., EV.d., 13301.

Eminzâde'nin Kestanepazarı Camii dışında İstanbul ve Yunanistan'da da eserleri olduğu göz önüne alındığında, yukarıda bahsi geçen tabhanenin kendisi tarafından yaptırılmış olması makul görünmektedir.

Kestanepazarı Camii mevcut tasarımı itibarıyla cephelerindeki üçlü pencere düzenlemeleri, rozet pencereleri ve beden duvarlarından taşıntı yapan yuvarlak kemerli alınlıklarıyla 1730 yılında Eminzâde Hacı Ahmet Ağa tarafından ihya edilen yapı olmaktan ziyade 19. yüzyıl mimarisini yansıtmaktadır. Yapının 19. yüzyıldaki inşa evreleri çalışmamızın ilerleyen safhalarında görsel malzemeler eşliğinde irdelenecektir. Ancak araştırmalarımız sırasında ulaşılan bazı fotoğraflar, yapının erken dönemlerine, yani 1730 yılında Eminzâde Hacı Ahmet Ağa baniliğindeki tasarımına ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Nitekim Kestanepazarı Camii'ne ilişkin bilgi veren kaynaklarda yapının bu dönemdeki mimari özellikleri ya da görseli mevcut değildir. Bu bağlamda ilk defa çalışmamızda yer verilen fotoğraflar ve öneriler, literatürdeki boşluğun giderilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kestanepazarı Camii'ne ilişkin ulaşılabilen en erken tarihli fotoğraf 18 Mayıs 1862'ye aittir. İngiliz fotoğrafçı Francis Bedford tarafından çekilen bu fotoğrafta Kestanepazarı Camii'nin günümüzdekinden oldukça farklı bir düzenlemeye sahip olduğu görülmektedir. Fotoğrafta güney cephesi görülen yapı, merkezi planlı bir harim ve kuzeybatı köşesindeki

Fotoğraf 5: İstanbul Üsküdar, Ahmediye Külliyesi. (Bk. [Ünal Mühendislik.](#))

Fotoğraf 6: Yunanistan Karaferye, Medrese Camii. (Fot.: Despoina Markella BAKOURI)

bir minareden meydana gelmektedir. Merkezi kubbenin batısında küçük kubbeli birimlerin yer aldığı seçilebilmektedir. Yapının pencereleri dikdörtgen sövelere sahiptir. (Fot.7-8) Fotoğrafın çekildiği alanın çarşı bölgesine uzaklığı ve yapının yalnızca güney ve batı cephelerinin algılanıyor olması kapsamlı çıkarımlar yapmamızı sınırlandırmaktadır.

Fotoğraf 7: Kadifekale eteklerinden genel görünüm, Francis Bedford, 18 Mayıs 1862. (Bk. [Royal Collection Trust](#))

Fotoğraf 8: Aynı fotoğraftan detay; Kestanepazarı Camii'nin ayrıntılı görünümü. (Bk. [Royal Collection Trust](#))

Getty Center Koleksiyonu'nda yer alan tarihsiz bir fotoğraf ise Değirmendağı eteklerinden çekilmiştir. (Fot. 9-10) Kestanepazarı Camii'nin batı cephesinin algılandığı bu fotoğraf, yapının mimarisine ilişkin daha ayrıntılı çıkarımlarda bulunmamızı mümkün kılmaktadır. Buna göre merkezi kubbenin kuzey, doğu ve batıdan üçer kubbeli birimlerle çevrelenmiş olduğu, kuzeyinde son cemaat yeri ve harimin kuzeybatı köşesine bitişik bir minaresinin bulunduğu görülmektedir. Merkezi kubbenin kasnağı ince ağırlık kule-

leri ile çevrenmiştir. Yapının merkezi plan şeması, ana kubbenin üç yönden kubbeli birimlerle çevrenmesi ve ağırlık kuleleri itibariyle yakınlarında yer alan ve 1813, 1881-1882 yıllarında kapsamlı onarımlar geçiren Hisar Camii'ni anımsattığını söylemek mümkündür²⁵. Pencereilerin yuvarlak kemerli alınlıklara sahip dikdörtgen söveli olduğu anlaşılmaktadır. Merkezi kubbenin üzerinin kurşun, diğer birimlerin üzerinin kiremit kaplı olduğu seçilmektedir. Son cemaat yerinin örtüsü tam olarak algılanamasa da kuzeye doğru eğimli ve kiremit kaplı olduğu anlaşılabilir. Bu fotoğraftan hareketle ahşap tavanlı olabileceği akla gelse de kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Örtünün üzeri kiremit kaplı tonozlardan oluşması da ihtimal dahilindedir. Beden duvarları ve örtü sistemi itibariyle

Fotoğraf 9: Kemeraltı bölgesine ait eski bir fotoğraf, 1868 öncesi.
(Bk. [Getty - A](#))

Fotoğraf 10: Aynı fotoğraftan Kestanepazarı Camii'nin ayrıntılı görünümü.

çevresindeki mimari dokudan oldukça yüksekte kalan yapının, Eminzâde Hacı Ahmet Ağa baniliğindeki inşa aşamasında da fevkani kuruluşlu olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Plan şeması ve örtü sistemi itibariyle F. Bedford'un fotoğrafı ile aynı döneme ait olması

25 Çakmak & Yurdagül, 2022.

muhtemel olan görsel, kaynağında 1850-1890 yılları arasına tarihlendirilse de 1868 yılı öncesine ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 11 Safer 1285/ 3 Haziran 1868 ve 20.02.1285/12 Haziran 1868 tarihli arşiv belgeleri incelendiğinde bu dönemde meydana gelen bir depremde caminin kubbelerinin çöktüğü, aynı yıl İzmir Meclis-i Kebir üyesi Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi'nin²⁶, camiye günümüzdeki formuyla yeniden inşa ettirerek yanına bir sıbyan mektebi, kütüphane, imam ve müezzin odaları ile bir şadırvan eklediği öğrenilmektedir²⁷.

İlgili fotoğrafta Kestanepazarı Camii'nin arkasında yani doğusunda minaresi görülen yapının konumu itibariyle günümüze ulaşamayan Irgat Pazarı Camii olması muhtemeldir. Günümüzde Anafartalar Polis Merkezi Amirliği'nin bulunduğu bu parsel, tapu kayıtlarında “dört dükkân, bir han, bir kahvehane, bir baraka, bir oda ve bir mescit” olarak geçmektedir. İnşa tarihi net olarak bilinmeyen Irgat Pazarı Camii'nin 1772 yılında yedi vakıf dükkânı ve bir yağhanesi ile tamamen yandığı bilinmektedir. 1774 yılına ait vakfiyede ise banisinin Hacı Mustafa Efendi olduğu belirtilmekte ve vakfın mütevellisi Hâfız Hacı Sârim Efendi'nin yanan birimleri yeniden inşa ettirerek yanına bir dersane eklediği aktarılmaktadır. Hâfız Hacı Sârim Efendi ilerleyen yıllarda civardaki gelirlerini de bu camiye vakfetmiş ve alt katına bir sebil yaptırmıştır²⁸. Günümüzde mevcut olmayan Irgat Pazarı Camii hakkında bilinenler şimdilik kaydıyla aktardıklarımız ile sınırlıdır.

Kestanepazarı Camii'nin inşa evreleri hakkında çarpıcı veriler sunan bir diğer fotoğraf, Sandor Alexander Svoboda'nın “The Seven Churches of Asia” adıyla 1869 yılında oluşturduğu albümde yer almaktadır. 1869 yılı öncesine tarihlendirilen fotoğrafta, Kestanepazarı Camii'nin yalnızca minaresi ve son cemaat yerinin ayakta olduğu, harim duvarlarının belirli bir seviyeye kadar yıkıldığı görülmektedir. (Fot. 11-12) Bu durum, yapının 1868 yılında Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi tarafından yeniden inşa edilmesine sebep olan depremin Svoboda'nın fotoğrafladığı dönemde gerçekleşmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu fotoğrafın dikkat çekici yanı, yapının harim duvarlarının yıkılmasına karşın minare ve son cemaat yerinin ayakta kalması ve ayrıca çevredeki diğer yapılarda bir hasar belirtisinin olmamasıdır. Bu durum Eminzâde Ahmed Ağa'nın fevkani kuruluşlu ve merkezi planlı yapısının statik sorunlar neticesinde zarar görmüş olabileceğini akla getirmektedir. Bir başka ihtimal ise arşiv belgelerinde de belirtildiği üzere depremde kubbeleri zarar gören yapının kontrollü bir şekilde beden duvarlarıyla beraber yıkıldığı ve bu faaliyetler sırasında son cemaat yeri ile minareye müdahalede bulunulmadığı şeklinde göz önünde tutulabilir.

1860-1880 yılları arasında çekilen fotoğraflardan oluşan “Asia Minor” adlı albümde yer alan bir fotoğraf, Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi tarafından 1868 yılında inşa ettirilen yeni caminin önceki yapıdan çok farklı bir görünüm kazandığını

26 Yapıyı 1868 yılında ihya ettiren Hacı Hüseyin Nuri Efendi'nin 1291/1874-1875 tarihli mezar taşı İzmir Emir Sultan Zaviyesi'nde bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Ülker & Günay & Telci & Gökçe, 2008, 165, 244; Gökçe, 2022, 171.

27 BOA., İ..ŞD., 4/202; BOA., A.}MKT.MHM., 410/42; Serçe & Yurdakul, 2020, 54.

28 Aktepe, 2003, 68-69.

► **Fotoğraf 11:**

Kemeraltı bölgesini gösteren bir fotoğraf, Sandor Alexander Svoboda, 1869 yılı öncesi. (Bk. [University of Andrews](#))

▼ **Fotoğraf 12:** Aynı fotoğraftan Kestanepazarı Camii'nin bulunduğu yerin ayrıntılı görünümü.

kanıtlamaktadır. Osmanlı arşivlerindeki kayıtlardan hareketle yapının 1868 yılı haziran ayında yeniden inşa edildiği öğrenildiğinden, söz konusu fotoğrafı 1868-1880 yılları arasına tarihlendirmek doğru olacaktır. Fotoğrafta merkezi kubbenin günümüzdekinden farklı olarak yüksek kasnaklı olduğu, ince ve uzun ağırlık kuleleri ile desteklendiği ve minarenin mevcut olmadığı görülmektedir. (Fot. 13) Cephe düzenlemelerinin 19. yüzyılda inşa edilen İstanbul Dolmabahçe (1855) ve İzmir Salepçioğlu (1895-1906) camileri ile benzerlikler göstermesi de yapının görünümünü bu tarihte kazandığının bir diğer kanıtıdır. Fotoğrafın ön düzleminde yer alan Şadırvan Camii ise kuzey cephesinde yer alan ve günümüze ulaşamayan tonozlu geçidi ile dikkat çekmektedir²⁹.

29 Ayrıntılı bilgi için bk.: Yurdagül, 2023, 28.

Fotoğraf 13:
Kestanepazarı
Camii genel
görünüm, 1868-
1880, Asia Minor.
(Bk. [Getty - B](#))

Tarihsiz bir fotoğrafta, kubbe kasnağını çevreleyen ağırlık kulelerinin mevcut olmadığı görülmektedir. Yaklaşık olarak petek seviyesine kadar ayakta olan minare ise ilk bakışta yıkılmış izlenimi verse de gövdenin nizami yükselişi dikkate alındığında henüz inşa aşamasında olduğu anlaşılmaktadır. (Fot. 14)

Fotoğraf 14:
Tarihsiz bir
Kemeraltı
fotoğrafı, anonim.
(Bk. [Pinterest](#))

Tarihi net olarak bilinmemekle beraber kaynağında 1890'lara ait olduğu belirtilen bir fotoğrafta ve 1893 yılına ait fotoğrafta ağırlık kulelerinin yer almadığı, kubbe kasnağının günümüzdeki görünümüne kavuştuğu ve minarenin inşa edildiği görülmektedir. (Fot. 15-16)

Fotoğraf 15: Kestanepazarı Camii'nden genel görünüm, 1890'lar, Sebah & Joaillier Fotoğraf Arşivi. (Bk. [Sebahjoaillier](#))

Fotoğraf 16: Kestanepazarı Camii'nden genel görünüm, 1893, Firmin André Salles. (Fotoğrafın aslından detay. Bk. [Gallica](#))

Ulaşılan fotoğraflar üzerinden yapının minaresi, kubbe kasağı ve ağırlık kulelerinin süreç içerisindeki değişimi incelendiğinde bazı çıkarımlar yapmak mümkün olabilmektedir. Asia Minor adlı albümde yer alan 1868-1880 yılları arasına ait fotoğrafta minaresi mevcut olmayan yapı, yüksek kubbe kasağı ve ince uzun ağırlık kuleleri itibarıyla bir İslami ibadet yapısı olmaktan ziyade kiliseyi çağrıştırmaktadır. Yapının kent

içerisindeki görünümü ve cemaatin bu görünüm karşısındaki tutumu düşünüldüğünde, bir yenileme çalışması başlatılarak kubbe kasnağının normal boyutlara indirildiği ve kasnağı çevreleyen ağırlık kulelerinin kaldırıldığı tahmin edilebilmektedir. Dolayısıyla tarihsiz olan “Fotoğraf 14” bu çalışmaların başladığı döneme ait olmalıdır. 1890’lar ve 1893 yılına ait fotoğraflarda tamamlandığı görülen minarenin de bu tamirat sürecinde eklendiği anlaşılmaktadır.

İzmir kent merkezini gösteren tarihsiz bir fotoğrafta ise minarenin önceki halinden farklılaşarak taş külahlı ve soğan kubbeli bir tasarıma sahip olduğu görülmektedir. (Fot.17) Osmanlı arşivlerinde yer alan 1318/1901 ve 1320/1902 tarihli belgelerde Kestanepazarı Camii’nde onarımlar gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır³⁰. 20. yüzyılın başlarında sıkça tercih edilen taştan yapılmış soğan kubbeyle örtülü minare uygulamasının, bu dönemdeki onarımlar sırasında gerçekleştirilmiş olması mümkündür.

Fotoğraf 17: İzmir kent merkezini gösteren bir fotoğraf, 20. yüzyıl başları.
(Bk. [Levantine Heritage](#))

Minarede 20. yüzyılda da yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1974 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından minarenin şerefe altından itibaren yenilendiği öğrenilmektedir³¹. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 08.04.1977 tarih, A-417 sayılı kararında ise minarenin rölövesi alınmadan izinsiz bir şekilde yıkıldığı tespit

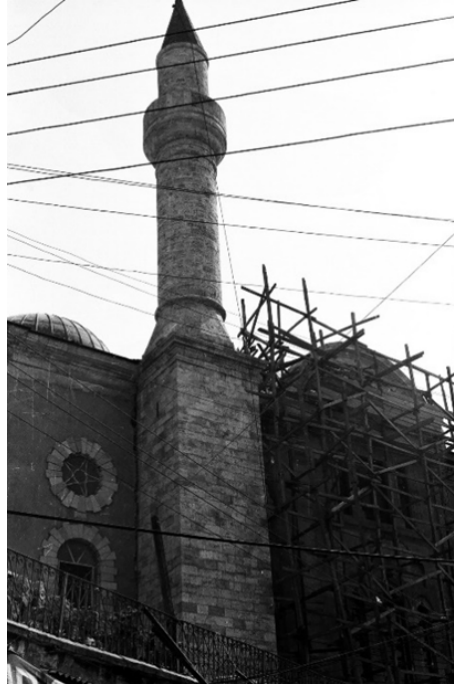
30 BOA., ŞD., 153/32; İ..EV., 27/26; BEO., 1629/122157; ŞD., 158/15; BEO., 1881/141060.

31 Taşkaya Dönmez, 2012, 477-478.

◀
Fotoğraf 18:
Minarenin 1974 yılından
görünümü. (V.G.M. Arşivi)

▶
Fotoğraf 19:
1977 yılında yenilenen
minareden görünüm.
(V.G.M. Arşivi)

edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan fotoğraflar minareye yönelik müdahale aşamalarını göstermektedir. 1974 yılına ait bir fotoğrafta minarenin beden duvarı boyunca yükselen dikdörtgen kesitli bir kaide ile çokgen pabuç bölümü ve silindirik kesitli gövdeden meydana geldiği görülmektedir. (Fot.18) Demir korkuluklarla çevrelenen şerefesi konik bir külahla örtülmüştür.

İnşa malzemesi olarak koyu renkli düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. 1977 yılına ait bir fotoğrafta ise inşa malzemesi açık renkli düzgün kesme taş olarak görülen minarenin kaide, pabuç ve gövdesi önceki hali ile aynı özellikleri yansıtmakla birlikte gövdesi daha kalın ve kısadır. Şerefe bölümü taş korkuluklarla çevrelenmiştir. (Fot.19)

SONUÇ

17. yüzyıldan itibaren Doğu Akdeniz'in önemli liman kentlerinden biri haline gelen İzmir'in tarihi Kemeraltı bölgesi ticari, dini ve sosyal yapıları ile zengin bir dokuya sahiptir. Günümüzde tamamen doldurulmuş olan eski iç limanın çevresine konumlandırılan çarşı camilerinin bir kısmı doğrudan liman ticaretine odaklı fevkani tasarımlara sahiptir.

Çalışmamızda ele alınan Kestanepazarı Camii zemin katında dükkân ve depolar yer alan fevkani kuruluşlu bir yapıdır. Sokağa açılan dükkân ve depoların meydana getirdiği bu tasarım sayesinde cami vakıflarına ait olan birimlerin gelirleri yapının masrafları ve görevlilerin ödenekleri için kullanılmış böylece mevcut ticari dokunun getirilerinden faydalanılmıştır.

Kestanepazarı Camii'nin yerinde önceleri bir mescit bulunduğu ve 1730 yılında Eminzâde Hacı Ahmet Ağa tarafından genişletmek suretiyle yeniden inşa ettirildiği bilinmektedir. 1868 yılında meydana gelen bir depremde ise yapının kubbeleri zarar görmüş ve aynı yıl Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi'nin destekleriyle yenilenmiştir. Dijital arşivlerde yer alan fotoğraflar Kestanepazarı Camii'nin inşa evrelerine ilişkin ayrıntılar sunmaktadır. Yapıya yönelik en erken fotoğraf 18 Mayıs 1862'ye tarihlendirilmektedir. Yapının güney cephesinin algılandığı söz konusu fotoğrafta fevkani kuruluşlu olduğu anlaşılan caminin merkezi planlı bir harim ve kuzeybatısındaki minaresi görülmektedir. Caminin bu dönemdeki tasarımını daha ayrıntılı olarak okuyabildiğimiz bir başka fotoğraf ise 1868 yılı öncesine aittir. Çekildiği tarih net olarak bilinmeyen fotoğrafta batı cephesi görülen yapının merkezi planlı bir harim, batı köşesinde bir minare ve kuzeyindeki son cemaat yeri algılanmaktadır. Kaynağında 1869 yılından öncesine tarihlendirilen bir başka fotoğrafta Kestanepazarı Camii'nin yalnızca minaresi ve son cemaat yerinin ayakta kaldığı fark edilmektedir. Bu durumun, yapının 1868 depreminde zarar gördükten sonraki sürecini yansıtmaya muhtemeldir. Söz konusu fotoğraflar, yapının Eminzâde Hacı Ahmet Ağa dönemindeki mimarisine işaret etmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü yapıya ilişkin bilgi veren yayımlarda Eminzâde dönemindeki tasarım ve plan şeması hakkında herhangi bir görsel ve yazılı bilgi mevcut değildir. Dolayısıyla ilk kez çalışmamızda yer alan bu verilerle yapının tarihsel sürecine ilişkin literatürdeki boşluğun giderilmesi amaçlanmaktadır.

1868-1880 yılları aralığına tarihlendirilen bir fotoğraf yüksek kubbe kasnağı ve ağırlık kuleleri ile Mısırlı Hacı Hüseyin Nuri Efendi tarafından yenilenen yapıya işaret etmektedir. Nitekim yapı dönemin Batılılaşma etkisi gösteren camileri ile benzerlikler taşımaktadır. Bu dönemde yüksek kubbe kasnağı ve ince uzun ağırlık kuleleri ile dikey kurgunun pekiştirildiği görülmektedir. Tarihsiz anonim bir fotoğraf ile 1890 ve 1893 yılına ait fotoğraflarda ise kubbe kasnağının günümüzdeki görünümünü kazandığı ve ağırlık kulelerinin kaldırıldığı görülmektedir. Yapının tasarımındaki bu değişim, önceki görünümünün kiliseleri anımsattığı ve standart bir cami görünümünden uzak kaldığı şeklinde yorumlanabilir. Tarihsiz bir başka fotoğrafta ise taş külahlı ve soğan kubbeli olan minarenin 1901-1902 yıllarındaki onarımın bir sonucu olabileceğini düşünmek dönemin minare tasarımları gereği mümkündür.

Çalışmamız sırasında elde edilen tarihsel fotoğraflar ışığında Kestanepazarı Camii'nin inşa evreleri incelenmiş ve yorumlanmıştır. Cephe tasarımı ve plan şeması itibariyle Kemeraltı Çarşısı'nın simge eserlerinden biri olan yapıda 30 Ekim 2020 depreminin hasarlarını gidermek üzere 2024 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktepe, M. (2003) *İzmir Yazıları Camiler, Hanlar, Medreseler, Sebiller*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Archive.org. URL: <https://archive.org/details/ephesustempleofd00falk/page/n222/mode/1up?view=theater>
- Bayrakal, S. (2004) “İzmir Minberleri”, *Sanat Tarihi Dergisi*, S.13/2, s.19-49, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Bulut, L. (1996) “İzmir Camilerinde Alçı Süsleme”, *Sanat Tarihi Dergisi*, S.8, s.1-9, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Çakmak, Ş. ve Yurdagül, M. (2022) “Yeni Bulgular Işığında İzmir Hisar Camii” *Sanat Tarihi Dergisi*, 31/1, s.689-717.
- Çakmak, Ş., Yurdagül, M. ve Çiğit, G. (2022) “İzmir’deki Bazı Osmanlı Dönemi Anıtsal Yapılarının Korunma Durumları Hakkında Bir Değerlendirme” *Çaka Bey’den Günümüze İzmir Sempozyumu* (Ed. Turan Gökçe & Arslan Kılıç), C.1, s.479-496, İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları.
- Çakmak, Ş. (2024) “Kemeraltı’nda Somut Kültürel Miras” *Kemeraltı’nın Yüzleri* (Haz. M. Göregenli), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Demirbaş, M.A. (2009) “Osmanlılar Dönemi’nde İzmir” *İzmir Kent Tarihi*, İzmir: İzmir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Ersoy, B. (1991) *İzmir Hanları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Evliya Çelebi (2011) *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Kütahya, Manisa İzmir, Antalya, Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine*, (Haz. S. A. Kahraman) 9. Kitap-1.Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Frangakis-Syrett, E. (2006) *18. Yüzyılda İzmir’de Ticaret (1700-1820)* (Ç. Diken, Çev.) İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Gallica. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53208591k/fl.item.r=smyrne%20smyrne>
- Getty - A. URL: <https://www.getty.edu/art/collection/object/108QAV#fullartwork-details>
- Getty - B. URL: https://rosettaapp.getty.edu/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE513805

- Gökçe, T. (2022) “İzmir Tarihinin Suskun Tanıklarından Seyyid Mükerreremüddin Zâviyesi ve Şehir Hayatına Etkisi” *Çaka Bey’den Günümüze İzmir Sempozyumu* (Ed. Turan Gökçe & Arslan Kılıç), C.1, s.149-176, İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları.
- Gündoğdu, O. (2016) “Üsküdar-Ahmediye Külliyesi Haziresi Mezar Taşları Başlık Tipolojisi” *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi*, S.6, s.33-45.
- Gürbıyık, C., Yurdagül, M. ve Çiğit, G. (2023) “Aydınoğulları’ndan Cumhuriyet’e İzmir’in Simge Yapılarından Örnekler” *Geçmişten Günümüze Kurtuluşun 100. Yılında İzmir*, Sanat Tarihi ve Mimari Cildi, s.31-91, İzmir: İzelman A.Ş.
- Kalfazâde, S. (1995) *Anadolu’da Aydınoğulları Dönemi Mimarisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konuk, N. (2010) “Karaferya Camileri, Mescitleri ve Namazgâhı” *Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II* (Haz. Ünal Şenel) C.2, s.109-128, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayını.
- Kuyulu Ersoy, İ. (2013) “Dinsel Yapılar Mimarisi”, *İzmir Kent Ansiklopedisi, Mimarlık*, (C.I, s.7-137), İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kütükoğlu, M.S. (2000) *XV. ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
- Levantine Heritage. URL: <http://levantineheritage.com/i/smyrna44.jpg>
- Ogan, A. (1956) “Aydın Oğullarından İsa Bey Cami’i” *Vakıflar Dergisi*, S.3, s.73-80, Ankara.
- Pinterest. URL: <https://i.pining.com/originals/8c/a2/b6/8ca2b61a123fa6d33db2535505c43cbe.jpg>
- Royal Collection Trust. URL: <https://www.rct.uk/collection/2700993/smyrnathe-town-and-harbour>
- Sebahjoaillier. URL: <https://www.sebahjoaillier.com/izmir?pgid=jnyly454-0ae60e92-f9ca-462c-99a5-e00cdf2a085c>
- Sedes, F. (1991) *İslami İbadet Yapılarının Osmanlı Dönemi Kentsel Mekânı İçindeki Konumu: İzmir Örneği ve Günümüz Yapılarına Yansımalar* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Serçe, E. ve Yurdakul, Ş. (2020) *İzmir Tarihi Kent Merkezine Yolculuk*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Taşkaya Dönmez, M. (2012) *Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi: İzmir-Kemeraltı Camileri Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tinal, M. (2011) *İzmir Depremleri*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- University of Andrews. URL: <https://collections.st-andrews.ac.uk/item/smyrna-view-looking-over-the-turkish-quarters-towards-bournabat/534148/viewer?#viewer&c=&m=&s=&cv=&xywh=-604%2C-123%2C4361%2C2448>
- Ülker, N., Günay, V., Telci, C. ve Gökçe, T. (2008) *İzmir'de Türk Mührü Emir Sultan Dergâhı Haziresi Mezar Kitâbeleri*, İzmir: Şenocak Yayınları.
- Ünal Mühendislik. URL: <https://www.unalmuhendislik.com.tr/projeler-304/devam-eden-projeler/detay/500106/uskudar-ahmediye-kulliyesi>
- Yurdagül, M. (2023) *İzmir Örnekleri Bağlamında Osmanlı Mimarisinde Fevkanı Camiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Belgeleri

- BOA., İE.EV., 45/5085.
- BOA., İE.EV., 40/4627.
- BOA., İE.EV., 54/5950.
- BOA., C..EV., 109/5450.
- BOA., C..EV., 132/6562.
- BOA., AE.SMST.III., 271/21708.
- BOA., AE.SMST.III., 28/1929.
- BOA., C..MF., 64/3189.
- BOA., İ..ŞD., 4/202.
- BOA., A.}MKT.MHM., 410/42.

BOA., EV.d., 13301.

BOA., ŞD., 153/32.

BOA., İ..EV., 27/26.

BOA., BEO., 1629/122157.

BOA., ŞD., 158/15.

BOA., BEO., 1881/141060.

Hakem Değerlendirmesi: Çift “kör” hakem incelemesi.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek aldığını beyan etmemiştir.

Peer-review: Double-blind peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Makaleler, ilk başvurudan yayın aşamasına değin, ön inceleme, hakem değerlendirme, editör ve İngilizce editörü inceleme süreçlerinde görülen ihtiyaçlara göre, gözden geçirme ve düzeltme yapılabilmesi amacıyla yazara en az bir kere geri gönderilmekte ve yayın öncesinde de yazarın son durum onayı alınmaktadır. Yoğunluk ve personel sıkıntısı dolayısıyla dergi tarafından ayrıca nihai, detaylı bir redaksiyon işlemi yapılamamaktadır. Dilin kullanımı, imlâ ve redaksiyonla ilgili hususlar ve kullanılan görsellerin kalitesi yazarların sorumluluğundadır.

From the first submission to the publication stage, articles are returned to the author at least once for review and correction, depending on the needs encountered during the preliminary review, peer review, editor and English editor review processes. In addition, the author's approval is obtained for the final version of the article in publication format before publication. Due to the density, and lack of personnel, no additional redaction (editing the writing/typing) is performed by the journal. The language usage, expressing style, spelling, typing and reduction matters and the quality of the images used are the responsibility of the authors.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | Ege University, Faculty of Letters
Sanat Tarihi Dergisi | Journal of Art History
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 33, Sayı: 2, Ekim 2024 | Volume: 33, Issue: 2, October 2024

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŞCI, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Sekreteryar - Grafik Tasarım/Mizapaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Designing/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

(İlgili sayının bilimsel hakemleri, tüm makaleleri içeren “Sayı Tam Dosyası”nda sunulmuştur.)

(The scientific referees of the relevant issue are presented in the “Full Issue File” containing all articles.)

[İnternet Sayfası \(Acık Erisim\)](#)

[İnternet Page \(Open Access\)](#)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics

ESCI
Emerging Sources Citation Index

ULAKBİM
TR DİZİN

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE LIST FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Crossref

SÖBIAD

**INDEX
ISLAMICUS**